

Lucija Stepančič

Iztok Osojnik: *Globalni sistem za pozicioniranje*.

Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura (Zbirka Prišleki), 2008.

Ni naključje, da se najnovejša pesniška zbirka Iztoka Osojnika začne z Odisejem. In da vseskozi ostaja v znamenju odisejskega iskanja (oziroma izgubljanja). V poetiki, ki je kot redko katera druga zaznamovana z gibanjem, je potovanje idealno izhodišče. Kot namiguje že pojem globalnosti v naslovu, gre za kar se da široko gibanje, pa tudi za občutke, ki jih omogoča šele najnovejša tehnologija. Širina in zamah, ki govorita iz Osojnikovih verzov, sugerirata velike hitrosti visoko v zraku ali globoko pod zemljo, aerodinamika pa učinkuje še potem, ko prevladajo ležerni mediteranski ali melanholični srednjeevropski motivi. Človek, ki "drsi nad stvarnostjo v oblaku minevanja", je kratko malo sodobni Odisej, ki na vlaku podzemske železnice ravnodušno opazuje obraze popolnih neznancev. V zbirki je dovolj prostora za večino vrst premikanja in komunikacije, od medcelinskega leta in telefonske povezave, ki prinaša več tisoč kilometrov oddaljen glas, do nočne vožnje z majhnim avtobusom po ozkih vijugastih ulicah neznanega angleškega mesta in hribolazenja v prijateljski družbi. Osojnik seveda še zdaleč ni prvi, ki je svoja potovanja kdaj primerjal z Odisejevimi – nasprotno; saj to tudi bolj poudarja kot skriva. Uspelo pa mu je dokazati, da pojem odisejade še zdaleč ni izčrpan. Sledove najslavnejšega popotnika vseh časov je mogoče odkriti tudi na opustelem pločniku nepomembne ulice, celo takrat, ko človeku pred nosom odpelje zadnji nočni vlak na podzemni.

V nadaljevanju se pesnik znajde na različnih koncih Evrope: iz Berlina (Nebo nad Berlinom) se prestavi naravnost v Dalmacijo (Hvarske razglednice), v deževni noči se znajde v neimenovanem mestu na severu (Mein irisch Kind, wo weilest du?) in spet zablodi nekoliko bliže domu (Potovanje v Zagreb); potem je kar nekaj prostora odmerjenega potujitvenim učinkom – v tem primeru pogledom na svet iz perspektive ščurka (Spanje z odprtimi brki, Ščurkov odgovor). Avtorja kmalu zatem

najdemo pogreznjenega v misli, se pravi, vsepovsod (Fanesca) ali tudi kar lepo doma (Posebej za to priložnost). Potovanji na koncu zbirke, na Poljsko (DA (poloneza varšavska)) in na Češko (Nekega dne v Pragi), se zelo razlikujeta od tistih z začetka, v povezavi s celoto učinkujeta celo kot vzvratno gibanje, zasuk v preteklost, od zahoda proti vzhodu, k svojemu mlajšemu, bolj čustvenemu jazu, k dovzetnosti za ozračje in ritualom. In na koncu celo k obračunu s samim sabo in k občutku obžalovanja (Salisbury hotel). K žalovanju za nečim, kar se je v vsesplošnem drvenju najprej na tihem izgubilo ter potem za sabo odprlo široko in nevarno praznino.

“Odisej hodi v času, ki se razteza,” ugotavlja pesnik in že na začetku je mogoče zaslutiti, da se bodo prostorske razsežnosti kadar koli lahko spremenile v časovne. “Ampak ali je preteklost kraj? / Zakaj bi se človek želel vrniti v minule čase? / Kaj pa Penelopa, Laert, Telemah? / So za vedno ujeti v preteklosti?” Odriv v časovje je mogoč tudi na čisto poljubnih krajih, v Polifemovi votlini na Alexandrovem trgu in še posebno seveda v kaki italijanski kavarni “iz romana, katerega naslov sem pozabil” (zakajeni kletni klubi so prav tako uporabni), enako nepričakovano se lahko razpre tudi vstop v lastno notranjost. Neulovljivost torej vodi naravnost vase. Potovanje je navsezadnje lahko tudi sanjanje, celo spominjanje.

Ob vse požirajoči intenzivnosti sodobne potovalne mrzlice in ob vsej širini avtorjevega zamaha se nenehno izmenjavajo zelo različna razpoloženja, ki jih vseskozi navdihuje lokalna barvitost. In tako se je v drvenju mimogrede izrisal zemljevid Evrope, na katerem se čisto osebno barvajo globoko ukoreninjene razlike med vzhodom in zahodom, med severom in jugom. Podobno živahno se ves čas preklaplajo različni zorni koti, od privilegirane pozicije popotnika, ki ga nič ne zavezuje, in nostalgika, ki svojo preteklost pretresa v srečni kavarniški razmišljenosti, do družbenokritičnih opazk na meji revolucionarnega impulza. Sredino zbirke zaznamuje presenetljiv obrat: prej letečo, ptičjo perspektivo s poudarkom na difuznem jazu, ki je hkrati povsod in nikjer, zamenja plazeča se in skrajno neosebna perspektiva ščurka.

Ščurek se (tragikomično) uveljavlja kot pogled Drugega, magičnost povsod navzoče pesniške imaginacije pa je (samo)ironično karikirana z navzočnostjo mrčesa. Ščurek je bitje brez osebnosti in torej tudi brez vsakršnega spomina, je le predstavnik trdovratnega rodu, ki sega več milijonov let v preteklost, in nič mu ne brani, da dolgoživosti (neuničljivosti) svoje vrste ne bi doživljal kot svoje lastne nepremagljivosti. To že tako ali tako znižano perspektivo navda s še dodatnim odmerkom groteskne komike. “V tem je prednost, če si bitje brez jezika, / ker se naseliš v besede neznanih bogov in jadraš na njih.”

In ne nazadnje: kdo je potem pesnik, ki “drži v roki handy in vanj govori o življenju v / velikem mestu. Nekomu na drugi strani. / Tisoče kilometrov

nevidnih žarkov in več časovnih pasov daleč”? Vitalizem, ki seka iz vsakega verza posebej, paradoksalno spodbuja avtorjevo spontano željo, da bi se razpršil v pulziranje, v nepredvidljivo zaporedje prizorov, ki so mu tako zelo všeč. Ta ekstatičnost seveda ne traja dolgo, nekoliko nižje na lestvici občutkov zdrkne v status opazovalca, ki vedno le drsi skozi fantastično ponudbo tega sveta, v nekakšno varnost; ustvarjanje iluzije ga varuje pred življenjem samim. “V Ameriki divjajo poplave, v Aziji se odvija / kopica vojn v raznih fazah, jaz pa premišljam o odsevih / v dvigalu: sedemsto tisoč Iztokov, ki se pogrezajo / v neskončnost na vseh straneh zrcal in univerzalno / klavstrofobijo oklepajo v podobo brezmejnosti. Kitajske / divizije steklenih obrazov, ki vsak zase predstavljajo celega / mene v kontinuumu shizofrenije, v kateri biva neobstoječi / jaz kot v kakšnem neskončnem blodnjaku.”

Po vsej verjetnosti pa je celo v tako razsrediščnem kozmosu, kot ga prinaša Globalni sistem, mogoča intima: redko, a čisto prepričljivo. “Divjino si zbudila v meni, deklica. / Kako se obrača puščica časa? Se bo zapičila v srce? / Prihodnost napoveduje sedanost./ Dogodki, ki sem se jih spomnila iz preteklosti, / so se zgodili jutri. Že od prvega krika dalje te nosim v sebi, / mali človeček v velikem tujem svetu, / mala podivjana mačka, ki se skriva za nasmeh, / tesno zategnjena na jermenu, / divja mačka iz neznanega vesolja, / riba z odprtega morja, vržena v akvarij pene.” Veliko manj prijeten, a pesniško enakovreden je sestop v konkretne okoliščine, v katerih živi in ki mu niso nič kaj všeč: “med človeka in naravo se je postavil minister / za finance, tretjerazredni lopov”. Pri tem se tudi ustvarjalci ne odrežejo dosti bolje: “pomislil sem na / politiko Ministrstva za kulturo RS, / vedno je bilo toliko sovraštva in nezadovoljstva.” Niti navzoči niso izvzeti. “Tudi sodobni pesnik ustvarja na podoben način / obdan s knjigami in zlobo. Kritična drža do sveta, / kjer imajo avtorske pravice v rokah Bill Gates in Warner Brothers itd.”

Tako dobimo angažma, ki ni slepo zaverovan v svoje cilje, urbanost, ki ni omejena z betoniranim obzorjem, in nomadstvo, ki ne zveni kot modna floskula. V zbirki se prepričljivo uveljavljajo kvalitete, ki jih avtor pripisuje svoji v vrtincu računalniških virusov izgubljeni pesmi. Ki je bila “odlična, ostra, polna energije in, kot so vse zadnje čase, / dolga, zaobjemajoča vse, kar sem in nisem hotel / napisati.”